

су затворена 'отворена питања' која су три деценије била оптерећујући фактор за пун развој односа између Италије и Југославије" (363–364).

Монографија Саше Мишића је добродошао допринос проучавању међународних односа Југославије, јер поред конкретних и детаљних анализа италијанско-југословенских односа у периоду на прелому деценија, успешно приказује механизме деловања југословенске спољне политике и све њене разнолике чиниоце.

Немања РАДОЊИЋ

Арпад Хорњак.
Сусрети и сукоби. Огледи о српско-мађарским односима.
Београд: КЛИО, 2017, 387.

У току 2017. године у издању Издавачке куће „Клио“ појавила се књига *Сусрети и сукоби. Огледи о српско-мађарским односима* Арпада Хорњака, професора на Универзитету у Печују, сарадника Мађарске академије наука, једног од најбољих познавалаца југословенско/српско-мађарских односа у 20. веку. Књига о којој је овде реч представља зборник радова Арпада Хорњака у коме су презентовани и сажети резултати вишегодишњег истраживачког рада који су се периодично појављивали у мађарској научној публицистици. Радови су углавном писани на основу прворазредних примарних извора, у највећем броју случајева мађарског и југословенског порекла, уз коришћење раније постигнутих научних резултата и мађарске и српске/југословенске историографије.

Очекивало би се да ће готово хиљадугодишњи суживот Мађара и Срба изазвати већу пажњу историчара, али то до данас није случај. Веома мали број аутора посветио је своју пажњу односима два народа, па су наша знања о њима више него оскудна. Због тога је значај ове књиге изузетан.

Петнаест радова у књизи подељено је на три тематске целине: Нови поредак (стр. 11–100), Спољни послови (101–333) и Слика северног суседа (334–383). Поред њих, ту су и кратак Предговор (7–10) и једна врста поговора српском издању, О сусретима и сукобима (385–387), коју је написао др Зоран Јањетовић, научни саветник Института за новију историју Србије из Београда.

Прва тематска целина започиње радом „Област Бачке и Барање након Првог светског рата – српска окупација“ (13–34). Аутор је у овом раду анализирао југословенске територијалне захтеве на подручју Барање, затим процес управљања за време трајања окупације, сарадњу југословенских представника са представницима левице у Барањи, евакуацију трупа

Војске Краљевине СХС из ове области и коначно утврђивање граничне линије, чији је резултат, по речима др Хорњака, био повољнији за Мађарску. „Промена империје у Јужној области“ (35–63) наслов је другог рада у првој тематској целини. У њему је анализиран улазак српске војске у Јужну област (простор Помурја, Међумурја, Барањског троугла, Бачке и Баната), а затим и процес уклањања мађарских управних власти и њихова замена државним апаратом Краљевине СХС. Поред тога, професор Хорњак је приказао и положај мађарске мањине у Војводини од 1919. до 1929. године, с посебним освртом на утицај аграрне реформе на положај Мађара, као и на њихово политичко и културно организовање. Трећи рад ове целине носи наслов „Институт двовласништва на мађарско-југословенској граници између два рата“ (64–81). У њему је аутор извео исцрпну анализу југословенско-мађарских преговора о институцији двовласништва, стављајући акценат на двовласнички проблем настао после 18. маја 1932, када су истекле погодности за двовласнике договорене двадесетих година. Последњи рад у првој тематској целини је „Габор Санта и покрет верности југословенских Мађара“ (82–100). Започиње кратким биографским портретом овог мађарског лекара настањеног у Суботици, да би после тога аутор прешао на анализу његове идеје о тесној сарадњи са Београдом, ради поправљања положаја мађарске мањине у свим аспектима живота (превасходно привредном, а касније културном и образовном), и његовог деловања у том правцу, које је имало подршку званичних југословенских власти. Однос Габора Санта са Мађарском партијом и гашење његове политичке звезде такође су нашли место у овом раду.

Друга тематска целина започиње радом „Југословенско-мађарски дипломатски односи 1918–1927“ (103–134) у коме је аутор дао преглед билатералних односа ове две земље, све време указујући на општи европски контекст који је имао пресудан утицај на њихов развој. У раду су анализирана нека од кључних питања југословенско-мађарских односа: питање југословенске интервенције против Мађарске совјетске републике, питање рестаурације Хабзбурга, као и питање политичког зближавања две државе. „Прилози југословенским и енглеским аспектима измирења мађарске репарације и добијању зајма Лиге народа 1924. године“ (135–159) наслов је другог рада у овој целини. Аутор је приказао и врло прецизно анализирао компликован систем међународних односа створен у Европи по завршетку Првог светског рата на конкретном примеру мађарског захтева за добијање међународног кредита. Трећи рад друге целине носи наслов „Мађарско мањинско питање у југословенској политици мађарске владе тридесетих година“ (160–189). Већ на почетку рада професор Хорњак је истакао да је мађарска мањина у спољној политици мађарске владе представљала само средство за испуњавање крајњег циља – ревизије Тријанонског мировног уговора. Аутор је анализирао низ питања: положај мађарских двовласника у Југославији, утицај Марсејског атентата на положај мађарске мањине у Југославији, признање мађарско-југословенске границе од стране мађарске владе, процес зближавања Мађарске и Југославије, преговори Мађарске

са трима чланицама Мале антанте кроз призму положаја мађарске мањине у овим државама. „Учешће Мађарске у распарчавању Југославије 1941. године“ (190–210) је четврти рад друге тематске целине. Иако би читалац на основу наслова могао да помисли да рад третира војно учешће Мађарске у распарчавању Југославије, то у овом раду није случај. Наиме, аутор је анализирао, по његовом мишљењу, главне чиниоце у југословенско-мађарским односима у међуратном периоду, а то су: границе, значај међусобних односа у остваривању сопствених националних интереса, мањине, економске везе и уклапање у планове великих сила. Последњем наведеном чиниоцу посвећена је и највећа пажња, па је управо у измењеним међународним односима, који су ишли на руку Мађарској, аутор нашао оправдање за учешће Мађарске у нападу на Југославију. Ово је последњи рад у књизи који за тему има југословенско-мађарске односе у међуратном периоду.

У наредна два рада ове целине, „Спољна политика Србије на прелазу из 19. у 20. век, до Првог светског рата“ (211–237) и „Историјски развој идеје балканског јединства у првој половини 20. века“ (238–266), Хорњак је анализирао основне токове спољне политике Краљевине Србије усмерене ка уједињењу српског народа у једну државу и процес историјског развоја идеје, првенствено са српског, односно југословенског аспекта, која је за крајњи циљ имала јединство балканских народа. За српске читаоце ови радови не доносе ништа ново, с обзиром на то да је аутор приликом њиховог писања у највећој мери користио објављене изворе српске провенијенције и научне резултате до којих је раније дошла српска историографија, те смо стога мишљења да су они превасходно били намењени мађарским читаоцима.

Седми рад друге целине носи наслов „Југословенски територијални захтеви и планови за уређење после Другог светског рата“ (267–306). Аутор је овде анализирао спољнополитички програм и територијалне претензије које је исказивала емигрантска влада Краљевине Југославије, а затим је кратко дефинисао циљеве покрета генерала Драгољуба Михаиловића, како по питању унутрашњег уређења тако и по питању проширења југословенских/српских граница после завршетка Другог светског рата. Највећи део рада ипак је посвећен спољнополитичким плановима и територијалним захтевима партизанског покрета на чијем се челу налазио Јосип Броз, као и односима Југославије и Мађарске до потписивања мировног уговора између две земље у фебруару 1947. године. Односи две државе били су предмет анализе и у следећем раду, „Питање граница и Југословени у Мађарској у мађарско-југословенских односима после Другог светског рата“ (307–333). Аутор је анализирао југословенске идеје према којима је требало изменити границу између Мађарске и Југославије успостављену после Првог светског рата, наравно у корист Југославије, али и на који начин је југословенска страна користила своју мањину у Мађарској као средство притиска на мађарске власти. Заоштравање односа две државе после објаве Резолуције Информбироа, аутор је анализирао кроз положај двовласника, као и кроз формирање граничног појаса са мађарске стране.

Трећа целина започиње радом који носи наслов „Историјска слика Аустроугарске монархије у српској историографији на прелазу миленијума“ (337–344). Професор Хорњак сматра да су српски историчари приступили темама у вези са Аустроугарском са три аспекта. Први је посматрао њену улогу у спречавању српских политичких циљева, а представници ове групе су: Милорад Екмечић, Андрија Раденић, Чедомир Попов и Василије Крестић. Други аспект који је уочио Хорњак разматрао је положај Срба у Војводини, а као представнике ове групе аутор је видео: Чедомира Попова, Дејана Микавицу и Тибора Пала. Трећи правац у коме су ишла истраживања српских историчара јесте онај који је Аустроугарску видео као културни и духовни центар, а представници овог правца су: Дејан Медаковић, Бранко Бешлин и Љубинка Трговчевић. Аутор је извршио и кратку анализу радова поменутих историчара. У другом раду ове целине „Слика о Мађарима у југословенској спољној политици 1918–1945“ (345–365) већ на самом почетку Хорњак истиче да рад представља скицу, а не потпуну слику Мађара и Мађарске у ставовима југословенске спољне политике. У највећој мери та скица је рађена на основу текстова објављених у часописима *Српски књижевни гласник* и *Нова Европа*, као и на основу спољнополитичких архивских докумената. Оно што је, по речима аутора, ту слику карактерисало јесу „субјективне околности, емоције базиране на сећањима из ранијег периода, али су кључни елемент представљали интереси југословенске државе“. Дакле, рационалност. Поред тога, он ту слику дели на две мање: прву – створену о Мађарима који су живели у Југославији и другу – о самој Мађарској, истичући да су се нијансе на њима мењале у складу са односима између двеју држава. Последњи рад у зборнику носи наслов „Слика о Мађарима у српским уџбеницима историје у другој половини 20. века“ (366–383) и у њему аутор анализира српске средњошколске уџбенике који су коришћени од педесетих година па до данас. Професор Хорњак дели ове уџбенике у три едиције по времену њиховог настанка. Прва је настала педесетих и шездесетих, друга деведесетих година, а трећа на почетку 21. века. Анализи су у највећој мери подвргнути уџбеници коришћени у гимназијама, али било је и оних из средњих стручних школа. На крају, аутор је изнео закључак „да су ученици српских средњих школа у основи добијали и добијају позитивну слику о Мађарима“.

Књига др Арпада Хорњака *Сусрети и сукоби. Огледи о српско-мађарским односима*, коју овом приликом препоручујемо читаоцима, квалитетна је научна публикација. Будући да су радови у њој у највећем броју писани на основу прворазредних примарних извора, који доносе нове, до сада некорисћене податке, сигурни смо да ће ова књига у будућности бити чврст темељ свима онима који се буду занимали за теме које су у њој обрађене.

Марко Б. МИЛЕТИЋ